

**Rhee, Brink en Kampen
gemeente Assen (Dr.)**

Een Archeologische Begeleiding

Steekproefrapport 2009-03/24

Rhee, Brink en Kampen
Gemeente Assen (Dr.)
Een Archeologische Begeleiding

Een onderzoek in opdracht van Gemeente Assen,
vertegenwoordigd door dhr. P. Gautier & mw. I. Roelfs

Steekproefrapport 2009-03/24
ISSN 1871-269X

auteur: drs. E. Schrijer
autorisatie: dr. J. Jelsma

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, april 2009

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt zonder bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor
eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de
adviezen of het gebruik van de resultaten van dit
onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

telefoon	050 - 5779784
fax	050 - 5779786
internet	www.desteekproef.nl
e-mail	info@desteekproef.nl
kvk	02067214

Inhoudsopgave

Samenvatting

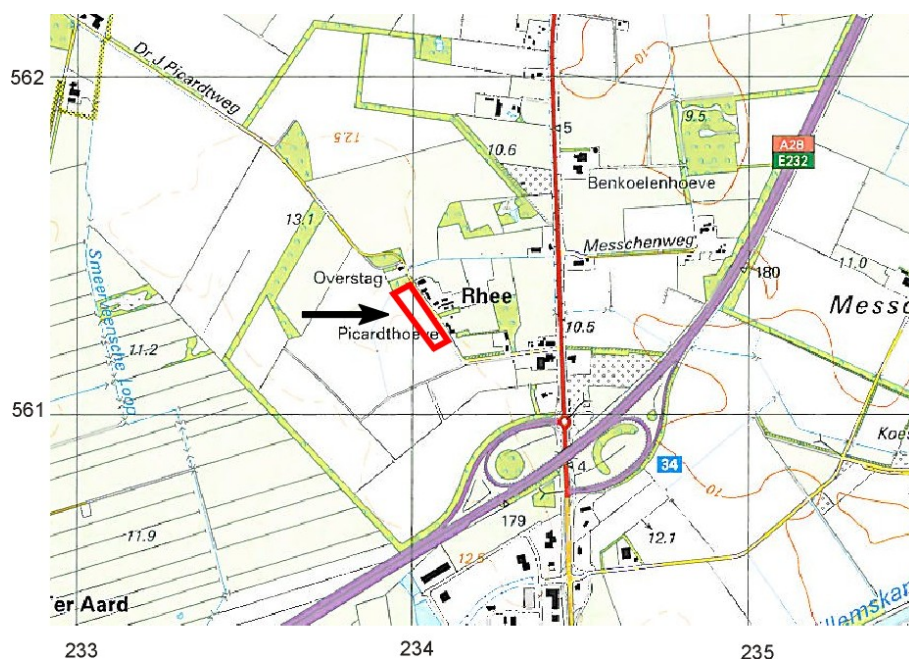
1.	Inleiding	1
2.	Bureauonderzoek	2
3.	Doel en onderzoeksvragen	7
4.	Plan van Aanpak	8
5.	Resultaten van het onderzoek	10
6.	Conclusie en advies	12

Literatuurlijst

Samenvatting

In Rhee, ten westen van de dr. Joh. Picardtweg, is 11 maart een archeologische begeleiding uitgevoerd van de graafwerkzaamheden voor de aanleg van een sloot. Bij het ontgraven van de sloot bleek de moderne bouwvoor direct op de keileem te liggen. Het vermoedelijk eens aanwezige dekzand is hier afgevoerd en vervangen door een humeuze bouwvoor. Met de verwijdering van dit dekzandpakket is ook de eventueel toen aanwezige archeologie verdwenen.

Er werden drie onderkanten van grote kuilen gevonden, waarin veel keien uit de keileem werden aangetroffen. De datering van deze kuilen is onduidelijk, maar mogelijk zijn ze halverwege de 20^e eeuw gegraven.

Figuur 1. Rhee, Brink en Kampen. Het onderzoeksgebied voor de archeologische begeleiding is rood omlijnd weergegeven en aangeduid met een zwarte pijl op de topografische kaart 1:25.000. (Bron: ANWB, 2004. Topografische Atlas Drenthe 1:25000. ANWB bv, Den Haag, blad 16.)

1. Inleiding

Op 11 maart 2009 werd bij graafwerkzaamheden aan de dr. Joh. Picardtweg te Rhee, gemeente Assen, een archeologische begeleiding uitgevoerd. De aanleiding voor het archeologische onderzoek is de geplande aanleg van een brink en kampen op het perceel. Deze graafwerkzaamheden zouden een deel van de bodem en mogelijk aanwezige archeologische resten vernietigen. Op de locatie werd een sloot gegraven van ongeveer 1 meter diep en een pad aangelegd waarbij de bodem tot 80 cm diep verstoord werd. Tevens werden er op de brink bomen geplant en houtwallen en kampen aangelegd. De plaatsing en de wortels van de bomen zouden tevens het bodemarchief verstoren.

Op het terrein heeft geen eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden. De gemeente Assen heeft ervoor gekozen de graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden onder protocol opgraven.

De opdracht werd uitgevoerd via Dienst Landelijk Gebied, vertegenwoordigd door dhr. E. Cornelius en dhr. J. Tukker. De gemeente Assen is de opdrachtgever. Het archeologische veldteam bestond uit drs. E. Schrijer (senior-archeoloog) en dhr. D. Dijk. De graafwerkzaamheden werden verricht door de firma Bousema uit Zeijerveld, onder leiding van dhr. A. Flonk.

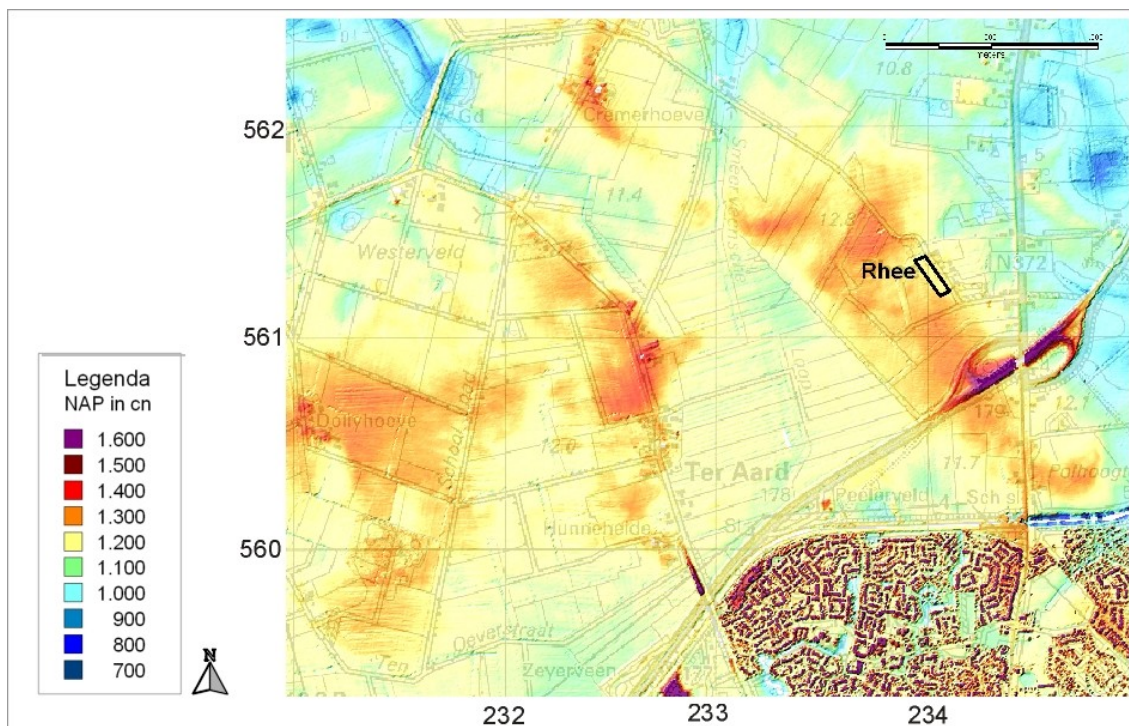
Het onderzoeksgebied bevindt zich in Rhee, direct ten westen van de dr. Joh. Picardtweg (Figuur 1). Het gebied was tot nu toe in gebruik geweest als akker en weidegrond. Dienst Landelijk Gebied legt hier in opdracht van de gemeente Assen een brink en kampen aan.

Tabel 1. Rhee, Brink en Kampen. De administratieve gegevens van het project.

Provincie	Drenthe
Gemeente	Assen
Plaats	Rhee
Toponiem	dr. Joh. Picardtweg
Kaartblad	12D
Coördinaten plangebied	NO 233,989/561,383; NW 233,940/561,365; ZO 234,107/561,218; ZW 234,056/561,206
Oppervlakte van het plangebied	12.000 m ² (1,2 hectare) waarvan 2.860 m ² archeologisch is begeleid
Uitvoering veldwerk	11 maart 2009
Bevoegd gezag	Gemeente Assen, vertegenwoordigd door dhr. P. Gautier & mw. I. Roelfs
Adviseur namens het bevoegd gezag	Provincie Drenthe, vertegenwoordigd door dr. W.A.B. van der Sanden
Opdrachtgever	Gemeente Assen, vertegenwoordigd door dhr. P. Gautier & mw. I. Roelfs
OnderzoeksMeldingsnr.	33945
ISSNnr.	1871 - 269X
Uitvoerder	De Steekproef bv
Steekproef projectcode	2009-03/24
Geomorfologische context	keileemrug
NAP-hoogte maaiveld	tussen 12,4 en 12,7 m+NAP
Maximale diepte onderzoek	1 m beneden maaiveld
Huidig grondgebruik	akker en weidegrond
Beheer en plaats van documentatie	NAD in Nuis, De Steekproef bv, RACM, ARCHIS en E-depot

2. Bureauonderzoek

Binnen het plangebied heeft niet eerder onderzoek plaatsgevonden. Het gebied is in gebruik als weiland. Verstoringen zijn te verwachten als resultaat van agrarische werkzaamheden, zoals ploegen. Op het perceel zijn geen kabels of leidingen ingegraven. De hoogte van het plangebied ligt tussen 12,4 en 12,7 meter boven het NAP. Op de uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is te zien dat Rhee op een hogere rug in het landschap ligt (Figuur 2).

Figuur 2. Rhee, Brink en Kampen. De uitsnede uit het AHN laat mooi zien dat Rhee op een hoger deel in het landschap ligt.

Fysische geografie

Het plangebied bestaat volgens de Bodemkaart deels uit een veldpodzolgrond in lemig fijn zand, waarin keileem of potklei beginnend tussen 40 en 120 cm voorkomt en ten minste een dikte heeft van 20 cm (Hn23x). Volgens deze kaart bestaat de rest van het plangebied (voornamelijk de noordelijke helft) uit een looppodzol in lemig fijn zand (cY23). Een looppodzol heeft een cultuurlaag of esdek van 30 tot 50 cm. Dit is door de mens opgebrachte grond en potstalmest ter bevordering van de vruchtbaarheid van de bodem. Ook de Fysisch Geografische Kaart geeft aan dat de locatie op een uitgestrekte dekzandrug van 40 tot 120 centimeter dik ligt, waar binnen 120 centimeter onder maaiveld grondmorene te verwachten is.

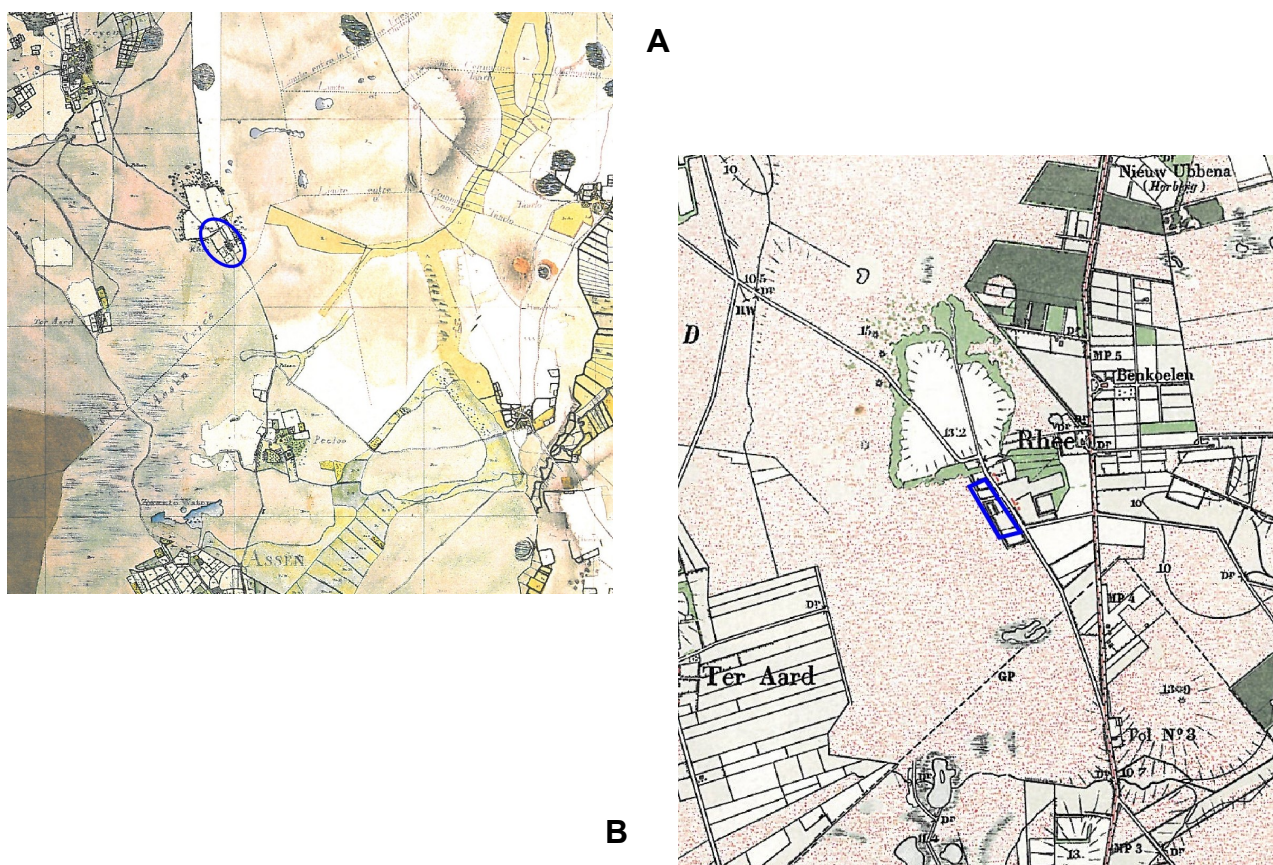
Binnen het plangebied komen grondwatertrappen V* en VI voor. Stap V* geeft aan dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand hoger ligt dan 40 centimeter en gemiddeld laagste grondwaterstand lager ligt dan 120 centimeter onder het maaiveld. De asterisk * betekent dat het hier gaat om een droger deel binnen grondwatertrap V. Stap VI staat voor een gemiddelde hoogste grondwaterstand tussen de 40 en 80 centimeter en een gemiddelde laagste grondwaterstand lager dan 120 centimeter onder het maaiveld. Het gebied is het hele jaar droog genoeg voor bewoning.

Historische geografie

Het dorp Rhee wordt op de historische kaarten vanaf 1811-1813 aangegeven en het plangebied is ook dan al in gebruik als akker en weidegebied (Figuur 3A). Er is niet veel zichtbaar veranderd aan het dorp in de loop van de laatste 200 jaar. De huizen staan ook dan al aan de oostzijde van de weg en een duidelijke uitbreiding heeft niet plaatsgevonden. Op de historische kaarten bestaat het huidige perceel wel uit meerdere akkers, waardoor rekening gehouden moet worden met verkavelingsporen tijdens de werkzaamheden.

Tot halverwege de 19^e eeuw ligt het dorp op de grens van een nat en drassig gebied in het noordwesten en het hogere dekzandgebied, horend bij het Drents Plateau, in het zuidoosten. Daarna verdwijnt het drassige deel door de ontginningen en ontwatering. Op de historische kaart uit 1851-1856 is het drassige deel verdwenen en liggen rondom Rhee zandgronden. De historische kaart van 1898 laat zien dat rondom Rhee heidevelden liggen (Figuur 3B).

Het esdek is op de kaart uit 1811-1813 aangegeven als een aantal witte vlakken ten noordwesten van het dorp. Spek (1995) zegt over dit esdek dat het volledig bewaard gebleven is, maar dat het landschappelijk moeilijk te onderscheiden is van de omringende jonge heideontginningen. De aanwezige houtranden markeren volgens hem de es maar ten dele.

Figuur 3.

Rhee, Brink en kampen. Op de historische kaart van 1811-1813 (A) is duidelijk te zien dat het plangebied in Rhee, hier aangegeven met een blauwe elips, aan de rand van twee landschappen ligt. Op de historische kaart van 1898 (B) is te zien dat er heide groeit aan de westkant van Rhee. De es ligt direct ten noorden van het plangebied, hier met een blauw kader aangegeven. (Bron A: Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2001. *De Franse Kaarten van Drenthe en de Noordelijke Kust 1811-1813*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam, blad 6A. Bron B: Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1898-1928. Drenthe 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.)

Archeologie

Op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden heeft het onderzoeksgebied een middelhoge tot hoge trefkans op archeologische waarden (Appendix I). Binnen het plangebied zijn geen meldingen bekend van archeologische vondsten of terreinen in het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS II) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurhistorie en Monumenten (RACM). In de omgeving van het plangebied zijn daarentegen veel vondsten gedaan en terreinen van archeologische betekenis aangewezen (Tabel 2).

Hier volgt een samenvatting van de in ARCHIS II gemelde terreinen en vondsten binnen een straal van 500 meter.

Er zijn vier archeologisch waardevolle terreinen aangegeven in de directe omgeving (13811, 14073, 14108 en 14109). Melding 13811 is een terrein van hoge archeologische waarde waar veel vondsten gemeld zijn en waar de voorloper van het gehucht Rhee wordt vermoed. De vondsten wijzen op gebruik en bewoning van het gebied vanaf de ijzertijd tot de vroege middeleeuwen (214575). Meldingen 214583 en 214592 tot en met 214596 handelen over scherven uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd uit hetzelfde gebied. Het terrein is buiten een aantal veldkarteringen niet nader onderzocht.

Melding 14073 is een terrein van archeologische waarde. Op dit terrein werden bij een veldkartering aardewerk en een weefgewicht daterend uit de ijzertijd tot Romeinse tijd gevonden. Mogelijk gaat het hier om een nederzettingsterrein. Dit terrein is nog niet nader onderzocht.

Perceel 14108 is ook een terrein van archeologische waarde. De binnen dit terrein zijn door dhr. Vermaning archeologische artefacten gevonden. De artefacten dateren uit het neolithicum en de middeleeuwen. De neolithische vondsten bestaan uit bewerkt vuursteen: 35 brokken, een schrabber en negen afslagen. Daarnaast werden door hem 64 middeleeuwse potscherven gemeld (214562, 214563).

Ook gebied 14109 is aangewezen als een terrein van archeologische waarde, omdat hier door Vermaning een tiental stukken bewerkt vuursteen en negen scherven aardewerk is gevonden. De vondsten dateren alle uit de periode neolithicum tot en met bronstijd. Daarnaast zijn op luchtfoto's van hetzelfde terrein *Celtic Fields* ontdekt door dr. Brongers (1976, Figuur 4).

Veel van de gemelde waarnemingen houden verband met onderzoeken ten noordwesten van het plangebied, die in de jaren '30 door Van Giffen zijn uitgevoerd. Hij heeft een vroeg-middeleeuws rijengrafveld gevonden, daterend tussen 450 en 900 na Chr. In hetzelfde deel werden door Van Giffen een omheinde nederzetting en grafheuvels gemeld uit de Romeinse tijd. Ook werden er aanwijzingen voor *Celtic Fields* gevonden. In dezelfde melding worden ook vondsten en graven uit het neolithicum tot en met de bronstijd en de uit de vroege middeleeuwen gemeld (33214, 33289). Daarnaast werden veel metalen voorwerpen, bronzen onderdelen van kleding en scherven gevonden (10038).

Waarneming 214559 tenslotte staat voor de vondst van een vuurstenen mes, 45 afslagen, 3 schrabbers, 10 klingen en 46 brokken en 9 scherven aardewerk. De vondsten zijn afkomstig van veldkarteringen, uitgevoerd door Vermaning en wijzen op de aanwezigheid van een mesolithisch jagers- en verzamelaarskamp en mogelijk latere bewoning in het neolithicum of bronstijd.

Appendix II geeft een overzicht van de chronologische indeling in archeologische perioden.

Tabel 2. Rhee, Brink en Kampen. Overzicht van de in ARCHIS II gerapporteerde meldingen.

Melding	Datering	Omschrijving	Coördinaten
CMA			
13811 12D-046	vanaf ijzertijd	vondsten die wijzen op bewoning vanaf de ijzertijd/Romeinse tijd en de middeleeuwen	234,208 / 561,315
14073 12D-A35	ijzertijd / Romeinse tijd	scherven en een weefgewicht duiden op bewoning in de ijzertijd en Romeinse tijd	234,341 / 561,966
14108 12D-A62	neolithicum en middeleeuwen	op het terrein werden 40 stukken neolithisch vuursteen en prehistorische scherven gevonden door Vermaning.	233,688 / 561,438
14109 12D-A63	neolithicum tot en met Romeinse tijd	<i>Celtic Fields</i> gezien op luchtfoto's door Brongers en vuursteen en scherven uit het neolithicum gevonden door Vermaning	233,390 / 561,713
CAA			
1098 12DN-2	ijzertijd / Romeinse tijd	mogelijk verploegde <i>Celtic Fields</i>	233,500 / 562,000
10035 12DN-61 33289 12DN-16	Bronstijd / ijzertijd -	grafheuvel - Eemscultuur waarbij/waarin aardewerk is gevonden uit de ijzertijd 10035 en 33289 betreffen dezelfde melding	233,660 / 561,660 -
10038 12DN-31	laat Romeins en vroege middeleeuwen	rijengrafveld met inhumaties en crematies, opgegraven door Van Giffen. Met oa. glas, aardewerk, bronzen paardentuig, kleding-onderdelen en riemtongen, ijzeren sleutels en gespen	233,500 / 561,600
33214 12DN-27	neolithicum tot en met vroege middeleeuwen	omheinde inheemse nederzetting met tumuli, opgegraven door Van Giffen. Met oa. urnenveld, grafheuvels, graven aardewerk, <i>Celtic Fields</i> en sporen van omheinde nederzettingen	233,750 / 561,700
214295 12DN-113	ijzertijd / Romeinse tijd	aardewerk en een weefgewicht	234,350 / 561,980
214526 12DN-158	neolithicum	onbekend	233,600 / 561,800
214562 12DN-187	neolithicum en middeleeuwen	neolithisch vuursteen (afslag en brokken) en steengoedscherven	233,680 / 561,440
214563 12DN-188	middeleeuwen	aardewerk - niet determineerbaar	233,600 / 561,480
214559 12DN-184	mesolithicum tot en met bronstijd	vuurstenen klingen, schrabbers en afslagen en aardewerk, gevonden door Vermaning	233,460 / 561,700
214575 12DN-195	ijzertijd / Romeinse tijd	aardewerk	234,400 / 561,160
214583 12DN-200	middeleeuwen tot nieuwe tijd	kogelpotscherven en bronzen voorwerp, mogelijk een beslagstuk	234,110 / 561,260
214592 12DN-203	middeleeuwen tot nieuwe tijd	steengoed en paffrath keramiek	234,340 / 561,330
21593 12DN-253	middeleeuwen	kogelpot en tefriet	234,220 / 561,370
214594 12DN-253	middeleeuwen tot nieuwe tijd	kogelpot, Pingsdorf, maalsteen, leisteen, Steengoed	234,220 / 561,370
214595 12DN-204	middeleeuwen tot nieuwe tijd	steengoed, kogelpot, spijker	234,230 / 561,350
214596 12DN-253	middeleeuwen	kogelpot	234,220 / 561,370
238932 12DN-160	Romeinse tijd	grafheuvel met crematie, aardewerk, houtskool en paalkuil. Zie ook 33214	233,540 / 561,500
214484 12DN-138	mesolithicum	vuurstenen kernen, afslagen, een kling en brokken	234,800 / 560,520
134228 12DN-138	mesolithicum tot en met bronstijd	vuurstenen kernen en afslagen, deels verbrand	234,800 / 560,520

Specifiek archeologische verwachtingsmodel

In het plangebied zelf is tot nu toe geen vindplaats bekend, maar in ARCHIS II zijn veel archeologische vondsten rondom het plangebied gemeld. Deze vondsten dateren uit alle perioden tussen het neolithicum en de late middeleeuwen en wijzen op aanwezigheid van nederzettingen, akkercomplexen en grafvelden. De grafvelden dateren uit het neolithicum, de bronstijd, de ijzertijd en Romeinse tijd (hierin wordt geen onderscheid gemaakt) en de vroege middeleeuwen. De nederzettingen en akkercomplexen dateren naar verwachting uit de ijzertijd, de Romeinse tijd en de vroege en late middeleeuwen. Rondom de nederzettingen uit de ijzertijd en Romeinse tijd worden tevens *Celtic Fields* verwacht.

Daarnaast zijn aanwijzingen voor jager- verzamelaarskampen uit het Mesolithicum gevonden.

De tot nu toe gevonden archeologie in de omgeving van het plangebied is matig tot goed geconserveerd. In de grafvelden en -heuvels zijn crematieresten, metaal en houtskool bewaard gebleven, maar ook glas en aardwerk. De beschrijvingen in ARCHIS II melden dat er geen sprake is van vondstlagen of oude loopvlakken, maar dat de sporen goed genoeg bewaard gebleven zijn voor interpretatie ervan. De gaafheid van de sporen is daarmee voldoende.

Uit de Bodemkaart blijkt verder dat er in het noordelijke deel van het plangebied een esdek aanwezig is. Dit esdek ligt op het verwachte sporenvlak en heeft dit vlak in de loop der tijd beschermd tegen vernieling door bv. ploegen. Er wordt daarom verwacht dat als er grondsporen aanwezig zijn, deze voldoende gaaf zullen zijn voor interpretatie. Het resterende deel van het plangebied ligt hoog en droog genoeg om ook hier grondsporen en artefacten te kunnen verwachten. Deze sporen zullen echter meer aangetast zijn door bodembewerking in het verleden, door het ontbreken van het beschermende esdek.

Vanwege de aanwezigheid binnen een straal van 500 meter rond het plangebied van vondsten die wijzen op nederzettingen, akkercomplexen en grafvelden, is het aannemelijk dat een deel van deze vondstcomplexen zich binnen het plangebied bevindt. De nederzettingen en akkercomplexen verplaatsten zich in de loop der tijd door uitputting van die akkers. Ook delen van grafvelden kunnen worden verwacht, al worden deze sporen doorgaans geconcentreerd op één locatie aangetroffen.

De verwachte grondsporen zullen zich binnen het plangebied aftekenen in de vorm van paalkuilen, waterputten, hutkommen, afrasteringsporen, lijksilhouetten en greppels. Mogelijk zijn er haardkuilen aanwezig.

Artefacten in situ worden alleen verwacht in de grondsporen. Daarnaast zullen er artefacten zijn opgenomen in het esdek en de bouwvoor als gevolg van ploegen en grondbewerking. De verwachte anorganische artefacten kunnen zijn: aardewerk, bewerkt steen en vuursteen, keien, verbrande leem, metalen voorwerpen en glas.

De verwachte organische artefacten kunnen zijn: houtskool, verkoolde zaden en granen, menselijke crematies, verbrand dierlijk bot of bot- en houtresten die zich onder de waterspiegel bevinden (bv. in diepere sporen zoals waterputten). De verwachting voor niet verbrand organisch materiaal is laag gezien de bodemopbouw (zandbodem).

Paleo-ecologische resten kunnen zijn: verbrande macroresten of macroresten en pollen die zich onder de waterspiegel bevinden (bv. in diepere sporen zoals waterputten). De verwachting voor niet verbrande of in droge context bewaarde paleo-ecologische resten is laag gezien de bodemopbouw (zandbodem) en de maximale diepte van ontgraving (1 m beneden maaiveld).

3. Doel en onderzoeksvragen

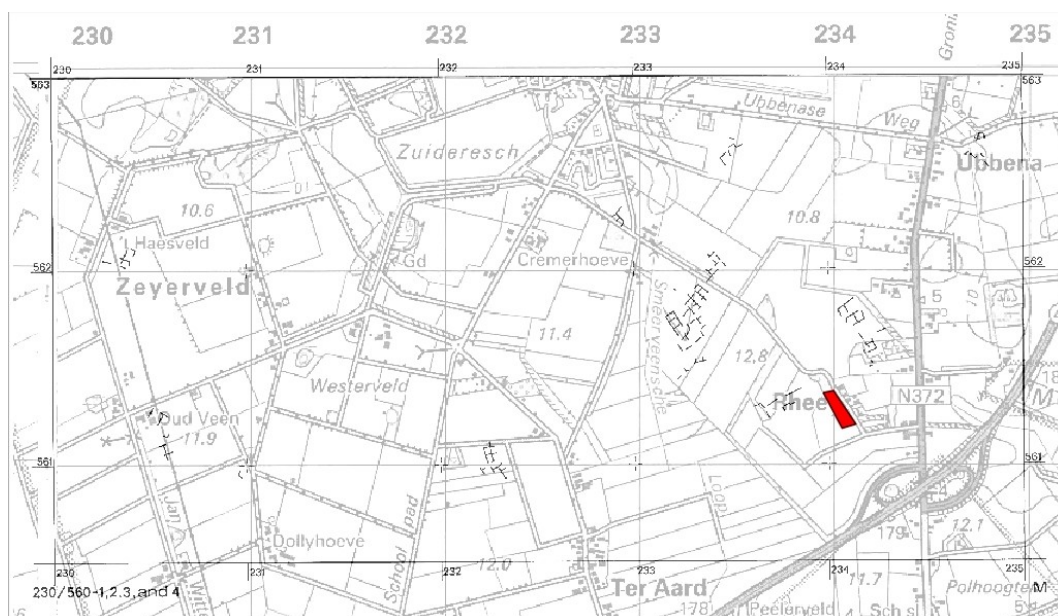
Het doel van dit onderzoek (Archeologische Begeleiding onder Protocol Opgraven) is het vaststellen of er archeologische waarden aanwezig zijn in het plangebied. Als deze waarden aanwezig zijn, wordt vastgesteld waar zij zich binnen het plangebied bevinden en wat hun aard, ouderdom en gaafheid is. Daarnaast wordt bepaald hoe groot de kans is dat zich in de resterende delen van het plangebied archeologische waarden bevinden.

In het plangebied heeft geen eerder onderzoek plaatsgevonden. Voor de begeleiding is door drs. E. Schrijer een Programma van Eisen geschreven, dat door dr. W.A.B. van der Sanden is goedgekeurd.¹

Het te begeleiden oppervlak is gelijk aan die van de omvang van de te ontgraven sloot en het tot 80 cm diep uit te spitten pad. Totaal is dit circa 2860 m² (Appendix II). Bij het aantreffen van archeologische sporen binnen deze ontgravingen die wijzen op een vindplaats zal een vervolgstراتيجية worden vastgesteld voor het resterende terrein. Daarnaast wordt een duidelijk en gefundeerd advies in de rapportage opgenomen over hoe om te gaan met de directe omgeving van de onderzoekslocatie in de toekomst.

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen gesteld zijn, luiden:

1. *Zijn er in binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig?*
2. *Wat is de gaafheid van de sporen?*
3. *Is de begrenzing van de vindplaats(en) aan te geven?*
4. *Wat is de aard van de sporen; zijn er structuren te herkennen?*
5. *Wat is de datering van de structuren en artefacten?*
6. *Hebben de aangetroffen sporen en vondsten een relatie met de al eerder in de omgeving gemelde vindplaatsen?*

Figuur 4. Rhee, Brink en Kampen. De door dr. Brongers gevonden Celtic Fields, geplot op topografische ondergrond. (Bron: Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1998. Grote Topografische Atlas van Nederland 1:50000. Deel 2: Noord-Nederland. Wolters-Noordhoff, Groningen.)

¹ Programma van Eisen door de Steekproef bv nr.: 2009-03/21 Goedgekeurd op 05-03-2009

4. Plan van Aanpak

Het plangebied is 1,2 hectare groot en de twee te begeleiden werkzaamheden bestaan uit de te ontgraven sloot tot circa 1 meter diep (2680 m²) en het tot 80 cm diep uit te spitten pad (180 m², Figuur 5 en 6).

De sloot is als eerste aangelegd op 11 maart 2009. De sloot werd in twee fasen ontgraven. Eerst is het archeologisch interessante vlak blootgelegd, zodat dit kon worden geïnspecteerd en gedocumenteerd. Daarna kon de sloot ongestoord op diepte worden gebracht. Indien er archeologische waarden werden gevonden, zou aansluitend aan de afronding van deze graafwerkzaamheden een tussentijds evaluatiegesprek plaatsvinden.

Tijdens de aanleg van de sloot bleek het bodemprofiel echter deels te zijn verdwenen. Het eens aanwezige dekzand is in het verleden vervangen door een dikke, zeer vruchtbare bouwvoor, die direct op de keileem ligt. Met het verwijderen van het esdek en het dekzand in het verleden is ook de eventueel toen aanwezige archeologie verdwenen. Het begeleiden van het voetpad was daarom niet zinvol. In telefonisch overleg met de opdrachtgever, de gemeente Assen, de provinciaal archeoloog en de seniorarcheoloog in het veld is daarom besloten het archeologisch onderzoek te beëindigen en het perceel vrij te geven voor de aanleg van de brink en kampen. Hiermee is afgeweken van het Programma van Eisen met nummer 2009-03/21. Hiervoor is aansluitend aan dit Programma van Eisen op 25 maart 2009 een wijziging geschreven, die door de provinciaal archeoloog is goedgekeurd.²

Er is ontgraven met een graafmachine met een gladde bak. De bouwvoor is in lagen van circa 5 à 10 centimeter afgegraven waarbij gelet is op vondstconcentraties in situ. Er is één goed leesbaar vlak aangelegd.

Tijdens de aanleg van het vlak wordt de grond met een metaaldetector onderzocht. Het vlak is op schaal 1:100 getekend, de sporen 1:20 en vondsten zijn verzameld.

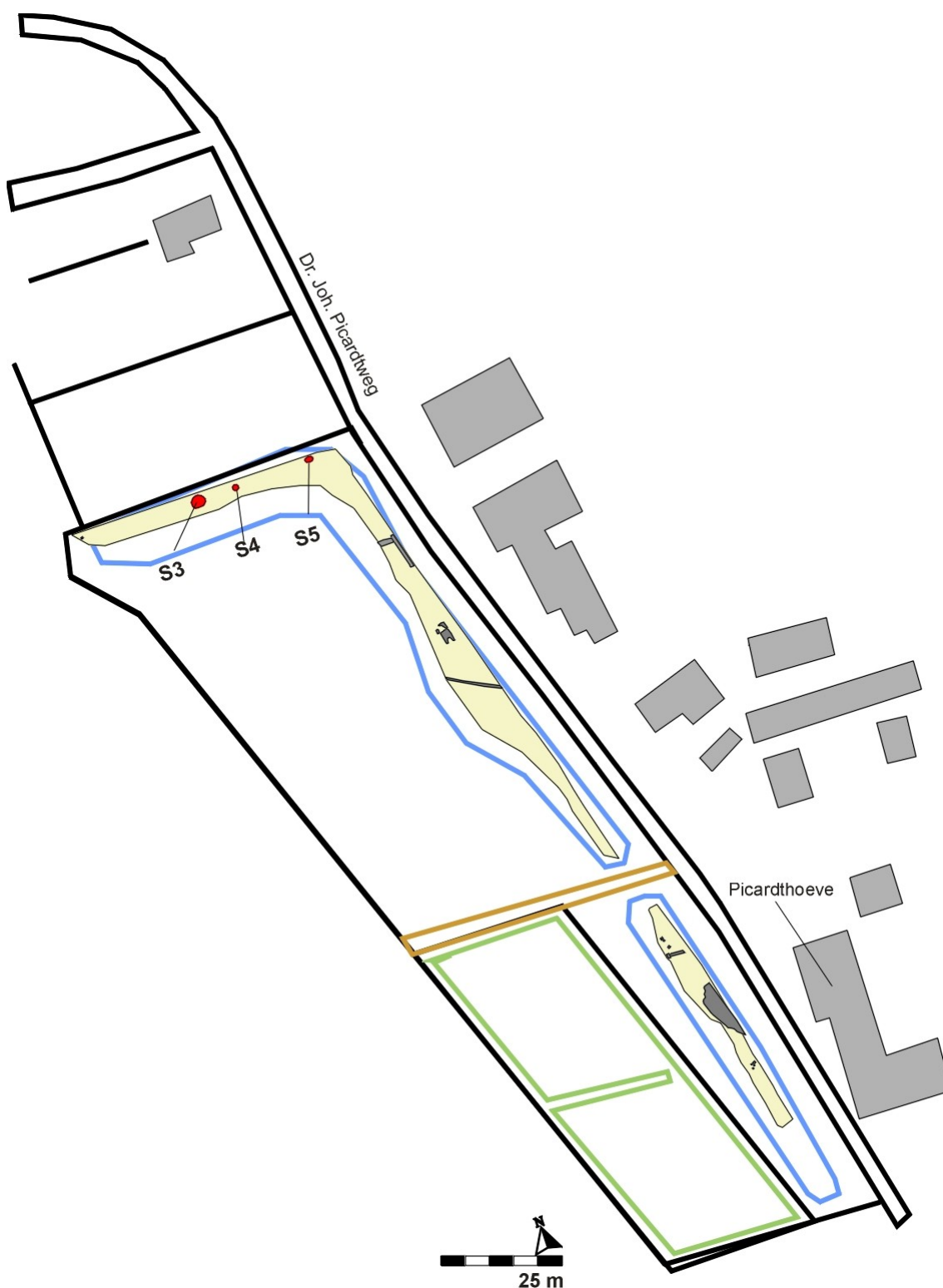
Het vlak en de sporen zijn gefotografeerd en grondsporen zijn allemaal gecoupeerd, gefotografeerd en getekend (1:20).

Omdat de archeologische resultaten tegen vielen en er geen materiaalgroepen hoeven worden uitgewerkt, is er geen evaluatierapport verschenen, maar direct overgegaan tot het schrijven van de eindrapportage.

Figuur 5. Rhee, Brink en Kampen. Een overzicht van eerste fase van de aanleg van de sloot. De eerste foto is richting het westen en de tweede richting het zuiden genomen.

² De wijziging is geschreven door drs. E. Schrijer op het PvE 2009-03/21 en goedgekeurd door dr. WAB van der Sanden dd. 1-4-2009.

Figuur 6.

Rhee, Brink en Kampen. Het overzicht van de aangelegde putten (in geel) op de locatie van de sloot. De in rood aangegeven sporen zijn de drie gevonden kuilen, afgebeeld in Figuur 7. De grijze sporen hebben een recente oorsprong.

De blauwe lijnen geven de geplande sloot weer inclusief talud. De groene lijnen geven de aan te leggen kampen aan en in bruin wordt het aan te leggen voetpad weergegeven.

5. Resultaten van het onderzoek

Op 11 maart, bij de aanleg van de sloot, werd snel duidelijk dat een deel van het bodemprofiel niet meer aanwezig was. De zeer humusrijke, donkere bouwvoor lag direct op de keileem. De bouwvoor was homogeen van kleur en samenstelling en bevatte alleen wat 19^e/20^e eeuws afval. De verwachting was dat er ook dekzand en eventueel een esdek op de locatie aanwezig zou zijn. Beide bodemkundige lagen staan op de Bodemkaart aangegeven voor het plangebied. Waarschijnlijk is het dekzand in het verleden vervangen door deze, veel vruchtbaarder, bouwvoor. Er zijn geen sporen van diepwoelers of ploegen gezien in de top van de keileem en in de paar kleine stukken profiel was een scherpe overgang van bouwvoor naar keileem te zien. Het perceel ligt echter niet opvallend lager of hoger dan de omgeving.

Omdat de sloot met een talud werd aangelegd konden geen profielen worden gedocumenteerd. Een paar kolomopnames die tijdens de aanleg en haaks op de sloot zijn bekeken, laten zien dat de grens tussen de bouwvoor en de keileem zeer scherp is.

In totaal zijn er 17 spoornummers uitgedeeld, waarvan er drie natuurlijke verstoringen bleken te zijn en elf een zeer recente ontstaansdatum hadden. De recente sporen bestonden uit begraven afval en greppels voor drainage. Binnen het ontgraven deel in het plangebied zijn geen grondsporen gevonden die horen bij nederzettingen, akkercomplexen of grafvelden. Wel werden drie onderkanten van kuilen gevonden, waarvan de oorsprong niet duidelijk is.³ Ze lagen langs de noordrand van het perceel, zijn rond van vorm en hebben een doorsnede van 280 cm (spoor 3), 135 cm (spoor 4) en 140 cm (spoor 5). Figuur 7 geeft de foto's van de gecoupeerde sporen weer. Vanwege de maximale diepte van de verstoring door de aannemer zijn deze kuilen geen van alle dieper ontgraven dan een meter beneden maaiveld. Door middel van boringen is wel de diepte van twee van de drie kuilen bepaald. De totale diepte van spoor 3 was 1,75 meter en die van spoor 4 was 1,40 meter. vanaf het vlak. De diepte van spoor 5 is niet bekend, de boringen stuiten na 95 cm op weerstand.

Figuur 7. Rhee, Brink en Kampen. Foto's van de drie grote kuilen. De kuilen zijn doorsneden tot de maximaal te ontgraven diepte van de aannemer. Spoor 3 (A) is de grootste met een doorsnede 2,80 meter. Spoor 4 (B) en 5 (C) zijn nagenoeg even groot met doorsnedes van respectievelijk 1,35 en 1,40 meter.

Alle drie de kuilen zijn actief dichtgegooid in het verleden en niet dichtgestoven of ingestort. Dit was te zien aan de vullingen die een vrij grillig patroon vormden en het ontbreken van humusrijke afzettingen die ontstaan als kuilen een tijd open liggen. De inhoud van de kuilen bestond voornamelijk uit grote stenen, afkomstig uit de keileem. Er zijn geen artefacten in aangetroffen. Mogelijk gaat het hier om recente ingravingen.

³ Een buurtbewoner meldde dat zijn vader (destijds eigenaar of gebruiker van het land) de kuilen heeft aangelegd halverwege de 20^e eeuw. Hij heeft geprobeerd er waterputten te slaan.

Uit de vorm en inhoud is geen datering af te leiden en kunnen ze ook vroeger dateren. De sterk wisselende kleuren in de vullingen en de losse textuur duiden op een recente herkomst. Oudere sporen zullen een meer compacte textuur en egale kleur hebben, dan deze kuilen. Als deze kuilen een oudere datering zouden hebben, dan zijn dit de onderkanten van de oorspronkelijke sporen. In dat geval is er zoveel van het oorspronkelijke landschap en leefniveau verdwenen dat de context waarin de kuilen zijn gegraven niet meer te achterhalen is, tenzij er dateerbaar of herkenbaar materiaal in aangetroffen wordt.

Er zijn slechts enkele scherven gevonden. Van de zes uitgegeven vondstnummers zijn de eerste drie na bestudering vervallen. Er werden twee kogelpotscherven (vondstnummer 4, Figuur 8) uit de bovenste laag van spoor 4 gevonden. De scherven zijn waarschijnlijk bij het dichtgooien in de kuil terecht gekomen en hebben daarom mogelijk niets met de datering van het spoor te maken.

Daarnaast is er één waarschijnlijke kogelpotscherf gevonden in de bouwvoor (vondstnummer 3) en zijn in een recentere ingraving tien scherven keramiek gevonden. De scherven horen bij een kom van witte klei met groene glazuur aan de buitenzijde en gele glazuur aan de binnenzijde (vondstnummer 5, Figuur 8)). Het potje heeft een geschatte diameter van 12 centimeter, heeft in ieder geval één verticaal worstoor. De kom staat op een niet versierde standring, heeft een rechte rand, waarop een groef is aangebracht en waartegen aan de buitenkant streepjes zijn gezet. Er is niet voldoende van de kom aanwezig om een tekening te kunnen maken.

Figuur 8.

Rhee, Brink en Kampen.
Foto's van de geborgen
scherven.
De eerste foto laat de kogel-
potscherven zien
(vondstnummer 4), de tweede
en derde foto de in een recent
spoor gevonden kom
(vondstnummer 5).

6. Conclusie en advies

Tijdens de archeologische begeleiding is geen vindplaats van archeologische betekenis gevonden. Het bodemprofiel ter plaatse is deels verdwenen door het afvoeren van het dekzand in het verleden. Met deze dekzandlaag zijn ook de eventueel aanwezige archeologische resten verdwenen. De drie kuilen die zijn gevonden hebben waarschijnlijk een recente herkomst. Als deze kuilen een middeleeuwse datering zouden hebben, betekend dat dat dit de onderkanten van de oorspronkelijke sporen zijn. In dat geval is er zoveel van het oorspronkelijke landschap en leefniveau verdwenen dat de context waarin de kuilen zijn gegraven niet meer te achterhalen is. Omdat er geen vindplaats is gevonden, kunnen de onderzoeksvragen die verwoord in het Programma van Eisen, niet worden beantwoord (zie ook Hoofdstuk 3).

Er is geen sprake (meer) van een vindplaats binnen het plangebied en daarom is geadviseerd geen vervolgonderzoek te laten plaatsvinden en het perceel vrij te geven voor de aanleg van de brink en kampen.

Literatuurlijst

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Drenthe 1:25000*. ANWB bv, Den Haag, blad 16.

Brongers, J.A. 1976. *Air Photography and Celtic Field Research in the Netherlands*. ROB, Nederlandse Oudheden 6, Amersfoort.

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) [ARCHIS].

Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1898-1928. Drenthe 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.

<http://earth.google.com>

Indicatieve Kaart Archeologisch Waarden (IKAW).

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.1. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).

Nijland, G., R.J. de Lange en J.C. Smittenberg 1982. *Milieukartering Drenthe 1974-1978. III Fysische Geografie. Bijlage II: Fysisch Geografische Kaart van Drenthe schaal 1:50000*. Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe, Assen, blad 2.

Rappol, M. 1992. *In de Bodem van Drenthe*. Geologische Gids met Excursies. Lingua Terra, Amsterdam.

Spek, T. & A. Ufkes. 1995. *Archeologie en Cultuurhistorie van Essen in de Provincie Drenthe. Inventarisatie, Waardering en Aanbevelingen ten behoeve van het Stimuleringsbeleid Bodembeschermingsgebieden*. Wageningen/Groningen, nr. 42 pp. 43.

Spek, T. 2004. *Het Drentse Esdorpenlandschap. Een historisch-geografische studie*. Stichting Matrijs, Utrecht.

Stichting voor Bodemkartering, 1991. *Bodemkaart van Nederland 1:50000*. Blad 12 West Assen. StiBoKa, Wageningen.

12 Provinciën 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

12 Provinciën. 2005. *Luchtfoto Atlas Drenthe 1:14 000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2001. *De Franse Kaarten van Drenthe en de Noordelijke Kust. 1811-1813*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam, blad 6A.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De Atlas van Huguenin: Militair-topografische Kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam, blad 32.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50000*. Wolters-Noordhoff, Groningen, blad 69.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1998. *Grote Topografische Atlas van Nederland 1:50000. Deel 2: Noord-Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

www.watwaswaar.nl

www.encyclopediedrenthe.nl

Appendix II

Archeologische periode-indeling

paleolithicum:	tot 8.800 vC	ijzertijd:	800 - 12 vC
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	Romeinse tijd:	12 vC - 450 nC
		Romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum:	8.800 - 4.900 vC	Romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	Romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	Romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	Romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		Romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum:	5.300 - 2.000 vC	Romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	Romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	Romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen:	450 - 1.500 nC
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
brons tijd:	2.000 - 800 vC	middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
brons tijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
brons tijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
brons tijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	Nieuwe tijd:	1.500 - heden
brons tijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	Nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
brons tijd laat:	1.100 - 800 vC	Nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		Nieuwe tijd C:	1.850 - heden